

i toplim stilom, sadržaje u glavnom životopis sv. Jozafata, ali s životom ovog Božjeg ugodnika spaja povijest sjedinjenja u Rusiji od početka pa do kraja, t. j. od god. 1595., kad je sklopljena unija u Brestu do god. 1865., kad je ukinuta posljednja sjedinjena biskupija helmska. Stilac čitajući knjigu može u lijepoj i ugodnoj formi životopisa upoznati cijelu povijest unije u Rusiji, može upoznati blagotvorni utjecaj sjedinjenja na obračene raskolnike, mržnju njegovih protivnika, zanos i postojanost njegovih pobornika. Među pobornicima sjedinjenja ističu se metropoliti Hipatije Polij i Veljamin Rutski, no najviše nadbiskup poločki sv. Josafat Kuncevič, taj divan uzor redovnika, svećenika i biskupa, taj prvijenac mučeništva za sv. sjedinjenje.

Budući da je pisac posvetio svoje djelo spomenu tristote godine sjedinjenja u Hrvatskoj (1612—1912), to je na koncu knjige u 11 stranica kratko i stručno ocrtana povijest sjedinjenja u Hrvatskoj, postanak grkokatoličke biskupije sviđničke i križevačke, život i rad poglavitijih grkokatoličkih biskupa, važnost i stanje sadanje biskupije križevačke.

Knjiga završuje s vrućim apelom na hrvatski puk: „Ded molite se braćo, molite se presvetom Srcu Hristovu i velikoj Bogorodici, da uskore onaj presretni dan, kad se budemo svi opet bratski grlili u jednoj pravoj Crkvi Hristovoj, sazidanoj na pećini Petrovoj...“ Dao Bog da taj dan čim prije svane!

Knjigu s radošću pozdravljamo i preporučujemo.

Dr. K. Dočkal.

F. Spirago: Katolički pučki katekizam. Pedagoški i savremeno izragjen. Po šestom izdanju preveo S. Butura. I. dio nauka o Vjeri, II. dio nauka o Čudoređu. Cijena 2 K po svesku, poštom po 30 fil. više. Naručuje se kod g. prevodioca: Bolnica milosrdnih sestara. Zagreb.

Revni prevodioc upravo nas je zaveselio s ovim svojim djelom. Teško da je mogao što praktičnije naći. Spiragov katekizam tako je glasovit,

da je postao gotovo poslovičan. Jasno i korektno izlaganje, lijepi primjeri, vazdan Sv. Pisma, Sv. Otaca i crkvenih odluka, pozivanje na rezultate različitih prirodnih i povjesnih znanosti, lak stil, razumljiv jezik i t. d. — sve te prednosti pridonesle su, te će se rijetko naći biblioteka, što njemački jezik poznaje, a da ne bi imala i Spiragov katekizam, I preveden je u mnoge jezike. Zahvalni smo zato g. prevodiocu, što je i našu oskudnu bogoslovsku literaturu obogatio ovim lijepim djelom. Nesamo katihet pučkih škola, već i profesor vjere u gimnaziji izvrsno će se pomoći za predavanja ovim klasičkim djelom. A svećenstvu u pastoraciji moglo bi to djelo biti pravim dnevnim kompendijem. Valja samo pogledati, što nam autor kaže na pr. i o teškim problemima o vjeri (I. str. 5.), o Bogu (I. str. 57.), nepogriješivosti (I. str. 245.) i t. d., pa će svako uvidjeti, kako su tu znanstveno, a opet pučki predočene vjerske istine. Rekao mi je jedan prijatelj pokazujući zbirku Kellerovih pripovijesti: „Ovako pišite vi, koji što pišete — tobože za nas, pa ćemo Vas čitati“. Evo i mom prijatelju djela, što nije teško, a opet naučno ispisano. Lakše, brže, a opet dobro nije se gotovo moguće spremiti za katekezu i propovijed. — Prijevod je gladak i pravilan, jezik lijep — osobito u II. dijelu. U sitnice ne ću da zalazim „ne paucis offender maculis“, kad se radi o tako mučnom poslu, kao što je prevodenje s njemačkoga u hrvatski jezik. Svak je rad pregledati koju tu sitnicu, kad vidi pred sobom u hrvatskom ruhu ovako znamenito djelo. Bog dao marnom prevodiocu zdravlja, da nam što prije dade i III. svezak.

Dr. Fran Barac.

Энциклопедия славянской филологии, выпускъ 3., Графика у Славянъ. Санктпетербургъ 1911. р. III. + 262 + XXXVI. Цѣна 2 рубля.

U našoj je knjizi malo poznato, da petrogradska naučna akademija od malo godina izdaje enciklopediju slavenske filologije, a pod redakcijom prvoga današnjega slaviste prof. Vatroslava Jagića, naše gore lista. Enciklopedija ne izlazi u obliku lek-

sikona, sa posebnim člancima, nego će to biti niz monografija, u kojima će sustavno biti prikazani rezultati slavistike do današnjega dana. Glavni dio posla obavlja sam neumorni redaktor, koji sada u sjajnim edicijama ruske akademije sintetizuje svu svoju muku i nauku, i tako najljepšu krunu postavlja svome pedesetgodišnjemu znanstvenome radu. Dojako je iz pera Jagićeva izašao ogromni svezak: *Historija slavenske filologije* (1910. str. 961), nu nas bogoslove više zanima gornje njegovo djelo *Grafika u Slavenu*, u pretežnom dijelu historija glagoljskoga pisma i njegove paleografije.

Nije bilo slaviste, počevši od Dobrovškoga i Kopitara, koji nije pisao o porijeklu glagoljice. Nu istom je P. J. Šafařík našao tvrde temelje za riješenje teškoga problema. Dragocjena je radnja i našega Račkoga: *Pismo sloviensko*, Zagreb 1861. Svaki naučnjak iznosio je nova mišljenja i nove hipoteze: Grigoričević, Boddjanski, Viktorov, Miklošić i dr. Odluka je sazrevala početkom 80 godina studijama Geitlera i Taylora. I kasnije je bilo novih duhovitih kombinacija (Beljajev, Leskien, Vondrák). Danas su se iskristalizovale dvije teorije: historijsko-legendarna, Šafaříkova, i paleografska, Taylorova, kako ju je Jagić istančao i usavršio. Njegovoj se teoriji danas u većini i pribijaju slaviste.

Nu neprocjeniva vrijednost Jagićevoga djela jest u strogo paleografskom odsjeku, tamo, gdje on ustanovljuje sve promjene, što ih je glagoljica od svoga početka prošla pa do XVIII. vijeka. Tuj je on prevodnik, što krči putove i formulira nove za-pažaje i rezultate. Kako razlikujemo u grčkoj i latinskoj paleografiji razne faze (kapitalno, uncijalno, minuskulno, kursivno pismo), upravo je tako i sa našim slovenskim pismom. Jagić (str. 179. sl.) nabraja u razvoju glagoljice pet glavnih tipova:

Obli panonsko-mačedonski tip (od X. do polovine XII. st.), koji dakako i opet broji nekoliko raznih oblika (p. 121. 126. 130.). Tim pismom pisani su kijevski listovi, praški odlomci, pa Assemanovo, Zografsko evanđelje, Sinajski psaltir i

i euhologij itd. 2. prvi prelazni oblo-uglati tip hrvatskoga, a možda dijelom još i mačedonskoga porijekla. Glagolita Clozianus, bečki listovi. Vlada u XII. i XIII. vijeku. 3. Izraziti uglati tip hrvatske glagoljice. Počinje u XIII. vijeku, pa su u tom obliku pisani sredovječni hrvatski brevijari i misali (Novakov, pa vrbnički, ljubljanski itd.). To je svečano i strogo crkveno pismo naših popova glagoljaša, koje se je rabilo, kada se je od konca XV. vijeka počelo štampati i glagoljske bogoslužne knjige. 4. Od XIV. vijeka služi za pisanje većinom papir. Stroge i stavne crte uglatoga pisma ustupaju mjesto mekšim potezima, mnoga slova zadobivaju i opet okrugli oblik. Vlada težnja spajati jedno slovo sa drugim. Taj tip nazivlje Jagić drugim prelaznim „poluustavnim“ (poluuncijalnim) hrvatskim tipom. Tim su načinom pisane razne bogoslovne i poučne knjige starih hrvatskih glagoljaša. U bogoslužnim knjigama nije se nigda udomio. 5. Iz toga tipa razvila se u XV. i XVI. vijeku kurziva, koju su naši glagoljaši rabili zadnjih stoljeća u svakidanjem životu.

Jagićeva radnja je i tehnički sjajno opremljena, pa je na koncu knjige dodano 36 izvornih fototipija raznih glagoljskih rukopisa od najstarijega vremena pa do XVII. vijeka. U tim je fototipijama zorno predočen razvoj glagoljskoga pisma u svim tipovima i u svim njihovim podoblicima, te je na njihovu osnovu učenjak u posebnom odsjeku (str. 181—215) za svako od 38 glagoljskih slova prikazao kako se mijenjalo od početnog svoga obloga oblika u Bugarskoj do kurzive u Hrvatskoj.

Jagićeva *Grafika* nema samo teoretsku naučnu vrijednost, nego može služiti izvrsnim pomagalom pri istraživanju i čitanju glagoljskih rukopisa. Do sada su naši radnici u ovom pogledu bili upućeni na rasi-jane glagoljske alfabete u gramatikama, hrestomatijama i drugim sl. edicijama, pa su se morali autodi-daktski truditi o ispravnom čitanju drevnih glagoljskih rukopisâ, nu danas je Jagićevim paleografskim tablicama trud na pola olakšan. Jednako je od velike praktične vrijednosti i onaj dio knjige, koji govori o vezama i

kraticama (notama i abrevijaturama) glagoljskim.

Najnovijim svojim djelom veliki je slavista zasvjedočio zamjenu mnogostručnost. Njegovo će ime za slavensku paleografiju isto da znači, što Wattenbachovo ili Sichelovo za latinsku. *Dr. Svetozar Ritig.*

Dr. Gerh. Rauschen. Dr. Jak. Marx. Dr. Jak. Schmidt: Illustrierte Kirchengeschichte. Wien. 1911.—12. Verlag der Leogesellschaft. Heft 1.—17. à 70 H.

Pred nama je 17 svezaka slikama urešene crkvene povijesti, što ju nakladom bečkog „Leonovog društva“ izdaju tri čuvena stručnjaka na polju crkvene povijesti: Rauschen, Marx i Schmidt. Rauschen je obradio stari vijek, Marx srednji, a Schmidt novi vijek. Knjiga dosada broji 544 stranice a dopire do konca „Kulturkampfa“ u Njemačkoj. Još treba da izađu od prilike 3 sveska, u kojima će se orisati povijest crkve Kristove u njemačkim zemljama u najnovije doba.

Ilustrovanu povijest bečkog „Leonovog društva“ možemo s najvećim veseljem pozdraviti. U njoj dobivamo novi valjan kompendij crkvene povijesti. (Karakteristika njegovja je ta, da u kratkoj, jezgrovitoj formi kazuje sve, što se važno u crkvi Kristovoj dogodilo. Upravo je začudno, kako je auktorima pošlo za rukom da tako kratko i jezgrovito, ali i iscrpivo i potpuno obrade baš one dijelove povijesti, u kojima su drugi auktori obično tako razvučeni i nepregledni, kao primjerice borba Hohenstaufovaca protiv sv. Stolice, reformacija u Njemačkoj, francuska revolucija i t. d.

Pojedini paragrafi lijepo su zaokruženi, te obuhvataju redovno neku cjelinu. I što je još ljepše, građa pojedinog odsjeka, pojedinog paragrafa zgodno je podijeljena, zato i pregledna. Razdioba ova nije dođuše označena brojkama, ali je označena tiskom i posebnim kratkim naslovima. Kao primjer ovakove metodičke obradbe navodimo § 71., koji govori o prosjačkim redovima (Str. 277—283). Raspored paragrafa je ovaj: 1. Važnost i zamašaj prosjačkih redova. 2. Njihova karak-

teristika. 3. Dominikanci. 4. Franciskani. 5. Drugi i treći red sv. Franje. 6. Prepirke među Franjevcima. 7. Prosjački redovi i svjetovni kler. Nebitne i manje važne stvari tiskane su sitnijim pismenima. U ovako preglednom obrađivanju odlikuje se osobito Marx, pa zato je srednji vijek i najbolje i najpreglednije obrađen. Za Marxom znatno zaostaje Schmidt, pa su zato neki dijelovi povijesti novoga vijeka relativno preopširni (n. pr. galikanizam i janzenizam u 17. vijeku), pojedini pak odsjeci nisu tako zaobljeni i pregledno uređeni.

Ma da su auktori pazili na nužnu kratkoću, ipak je kod svih važnijih lica dovoljno označen njihov značaj. Tako primjerice potpuno zadovoljavaju karakteristike Gregorija VII., Aleksandra III., Inocencija III., karakteristike sv. otaca i crkvenih pisaca i t. d.

Auktori su se mnogo obazirali na kulturnu povijest, na crkvenu umjetnost, arhitekturu, plastiku, slikarstvo, pjesništvo (sr. str. 309—318!), na čudoredni i vjerski život vjernika u pojedino doba. Tim dijelovima posvećuju razmjerno više pažnje no drugi pisci crkvenih povijesti. — Crkvena znanost, humanizam, inkvizicija i slične partije nisu odviše opširne, ali zato stručne i jezgrovite, te sadržavaju sve!

Knjiga nema citacija ispod teksta, ali to joj ne oduzima vrijednosti. Valjana obradba i priznato ime auktora jamči za njenu vrijednost. Knjiga se preporučuje i lijepim stilom, koji je zbijen, ozbiljan, ali mjestimice poletan i čuvstven.

Što knjigu osobitim načinom i široj publici preporučuje jesu slike, kojima je urešena. Auktori su zbilja urešili svoje djelo krasnim i zanimljivim slikama, i to slikama uzetim većinom iz onog doba, kojemu sam predmet pripada. Zato imade u djelu mnogo otisaka novaca, diploma, slika uzetih sa stijena, sa staklenih prozora, iz povelja, rukopisa, drvoreza, imade i portreta i fotografskih snimaka.

Knjigu smatramo radi jezgrovitosti i iscrpivosti osobito zgodnim kompendijem za školsku porabu bogoslova.

Dr. K. Dočkal.

Dr. Albert Ruville: Na trag k svetoy crkvi. Doživljaji i spoznaje jednog obraćenika.